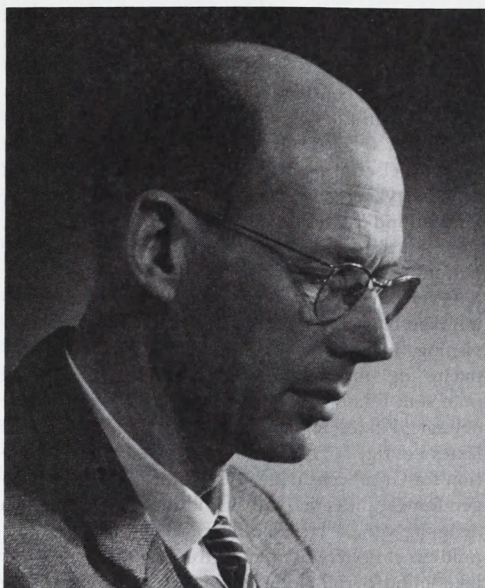

Jørgen Prytz-Johansen

4. november 1911 – 29. august 1989

Ser man tilbage på professor i religionshistorie, dr.phil. Jørgen Prytz-Johansens livsbane, præges den af valg, som ikke kan have været lette. I fortsættelse af en solid familietradition for naturvidenskabelige studier (faderen var professor i fysik Edvard S. Johansen) gik han efter studentereksamen i gang med studiet af teoretisk fysik og blev i 1937 cand.mag. Imidlertid havde Prytz-Johansen allerede i 1936 fulgt nogle af Vilhelm Grønbechs forelæsninger, og hermed åbnedes nye perspektiver for ham, som gjorde det nødvendigt at gøre situationen op. I første omgang søgte han job som observatør ved Magnetisk Observatorium i Godhavn på Grønland og var her et år, 1937-1938. Efter hjemkomsten var bruddet med karrieren som fysiker en realitet. Prytz-Johansen meldte sig i efteråret 1938 som magisterstuderende hos Grønbech, idet han forsikrede denne om, at han ville kunne tjene til føden i kraft af sin embedseksamen i fysik.

Et årstid fungerede Prytz-Johansen som timelærer i matematik og fysik ved Metropolitanskolen, men undervisningen tog tid og kræfter fra magisterstudiet, så han forlod skolen for at søge ind ved bibliotekerne. I 1941 blev han ansat som medhjælper ved Universitetsbibliotekets 2. afdeling, hovedbiblioteket for medicin og naturvidenskab. Det blev starten på en biblioteks-karriere, som i 1957 førte Prytz-Johansen frem til lederposten som overbibliotekar. I biblioteksarbejdet fandt han rig anvendelse for sin naturvidenskabelige skoling. Som en udløber af sit arbejde med bibliotekets systematiske katalog publicerede han en historisk stu-

die »Den gamle medicinske katalog på Universitetsbiblioteket« (i »Nord. tidskr. för bok- och biblioteksväsen,« 50, 1963), og til brug på Biblioteksskolen, hvor han underviste i de eksakte fags håndbogskundskab, udgav han en oversigt over »De eksakte fags encyclopædi og terminologi« (1960, ny udg. 1963). Også religionshistoriens håndbogskundskab underviste han i på Biblioteksskolen.

Der er ingen tvivl om, at Prytz-Johansen nu havde fundet en passende balance mellem sine interesser. Hans religionshistoriske forskning uddybedes i denne periode. Fra 1949 til 1955 var han universitetsadjunkt i religionshistorie ved Københavns Universitet, med nedsat tjenestetid ved biblioteket. Disse år brugte Prytz-Johansen især til at videreføre de studier i polynesiske religion, specielt Maoriernes, som han havde påbegyndt allerede i begyndelsen af 40'erne, på Grønbechs direkte foranledning. En lingvistisk afhandling om strukturelle forhold i maorisproget, »Character and structure of the action in Maori« (Hist.Filos. Medd.Dan.Vid.Selsk., 31, no. 5, 1948) står som synligt vidnesbyrd om hans tilegnelse af maorisproget gennem selvstudium. Et stort og ubearbejdet kildemateriale forelå i form af svært tolkelige tekster på originalsproget. For Prytz-Johansen, som for Grønbech, var vejen gennem teksterne, gennem folkets egne udsagn, den primære tilgang til en forståelse af en fremmed kultur. Sagt med hans egne ord: »In the case of the Maoris there is no doubt that it is among the texts that we have to look for the sources of the very highest

value. It is of the greatest importance that the texts allow us to become familiar with the notions in which a people has itself expressed their experiences, also such concepts as may be missed by the ethnographer in the field» («The Maori and his Religion», 1954, s. 269). Gennem omhyggelige semantiske undersøgelser af de ord og begreber, hvormed folket selv udtrykker sine fundamentale »livserfaringer«, får man indkredset de ubedste kraftcentre i sindet, som styrer tanker og adfærd i den pågældende kultur.

Prytz-Johansens arbejde med maorireligionen forløb ikke blot jævnsides med hans universitetsundervisning, men gennem den. Til trods for hans lavmælte og manuskriptbundne forelæsningsstil fik man som tilhører en fornemmelse af at være direkte deltager i hans forskningsprojekt. Den bundne stil løstes i øvrigt op, når han – i fortsættelse af en tradition fra Grønbechs dage – lod en del af undervisningen foregå under selskabelige former i sit hjem, som dengang var på Hejlsmindevej. Her øste Prytz gavmildt af sin rige viden, mens fru Prytz sørgede for et ikke mindre righoldigt kulinarisk traktelement. Og her kunne man opleve helt uventede indslag i undervisningen, som da Prytz med drenget iver demonstrerede et hjemmelavet svingtræ, en såkaldt bull-roarer, som han med stor kraft svang i en snor, så dens ånderøst løftede sig over den natstille villavej.

Mens arbejdet med disputatsen nærmede sig målet, blev andre emner taget op i undervisningen: Indfødte australske religioner, især Aranda's, og Zuni-indianernes religion, med særlig opmærksomhed omkring kultklovnernes rolle. Også for disse områders vedkommende var grundlaget teksterne på originalsprogene, så vidt det da lod sig gøre med de yderst få hjælpemidler, som forelå for disse sprog.

Forsvaret af disputatsen, »The Maori and his Religion in its Non-Ritualistic Aspects«, København 1954, fandt sted torsdag den 28. oktober. Med disputatsens indtrængende tekstanalyser omkring centrale begreber som slægt, ære, liv og mana lægges grunden for en forståelse af maorikulturen på dens egne præmisser. At der er tale om en banebrydende indsats på området fremgår klart af den vurdering af værket, som er kommet til udtryk hos en senere generation af maoriforskere. Og Prytz-Johansens fortolkning af mana hos maorierne er blevet international religionshistorisk standardlæsning gennem optagelsen i Eliades tekstudvalg »From Primitives to Zen.«

Som før nævnt blev Prytz-Johansen i 1957 udnævnt til overbibliotekar ved Universitetsbibliotekets 2. afdeling. Han viste sig særdeles velegnet til denne chefstilling. Med sit rolige overblik og sine velovervejede beslutninger skabte han et trygt arbejdsklima. Lederpostens let ophøjede fjernhed harmonerede utvivlsomt godt med hans eget væsen.

Samtidig sørgede han for nærkontakten ved hver formiddag at gå sin runde gennem alle bibliotekets kontorer, lydhør, men aldrig inspicierende. I disse år udkom det kompletterende værk om maorierne, af-handlingen »Studies in Maori Rites and Myths«, København 1958 (Hist. Filos. Medd. Dan. Vid. Selsk. 37, no. 4). I kraft af sin dybe indsigt i maorikulturen lykkes det her for Prytz-Johansen, idet han gør brug af Grønbechs tanker om kultdramaet, at tolke de tekster, som var overleveret i forbindelse med agerbruget, og således klarlægge batadyrknin-gens riter og myter. »At oversætte de hidtil uforståede ritualtekster var lidt af et detektivarbejde,« som Prytz-Johansen selv bemærker (»Hovedlinier i dansk religionshistorie«, i »Mellem Myte og Viden-skab«, Kbh. 1989, s. 19).

Maoristudierne sammenfattedes til en lettere til-gængelig fremstilling på dansk i bogen »Maori og Zuni. To naturfolk og deres religion«, København 1962. Som det fremgår af titlen publiceres hermed også resultaterne af Prytz-Johansens undersøgelser af Zuniernes religion. Hensigten med disse to portrætter er at give to konkrete eksempler på »primitiv religion« hentet fra et par kulturer, som vi i kraft af en rig tekstoverlevering kan komme tæt ind på livet af. Som efterskrift har bogen en klar og instruktiv redegørelse for den tekstanalyserende religionshistoriske metode.

I 1963 blev det religionshistoriske professorat ved Københavns Universitet opløst ledigt i forbindelse med professor Svend Aage Pallis' afgang på grund af alder. Det er klart, at dette måtte give Prytz-Johansen anledning til dybtgående overvejelser. Resultatet blev en beslutning om ikke at indgive ansøgning. Imidlertid udviklede sagen sig derhen, at fakultetet vedtog, at Prytz-Johansen skulle undergives bedømmelse på linie med de ansøgere, der havde meldt sig. Udgangen blev, at overbibliotekar, dr.phil. Jørgen Prytz Johansen blev udnævnt til professor i religionshistorie ved Københavns Universitet fra den 1. juli 1965 at regne.

Hvis man vil have et indtryk af, hvorledes Prytz-Johansen greb den elementære undervisning an, kan man få det ved at læse hans afsnit om primitiv religion i »Illustreret Religionshistorie«, bd. 1, København 1968. Idet vægten lægges på forståelsen af tekstmateriale (sådan som det havde været fagets praksis lige siden Grønbechs tid), sker gennemgangen fortrinsvis ved fyldige repræsentative eksempler, valgt således at de vigtigste religionshistoriske begreber belyses, som f.eks. gudsforestillinger, kult og myte, offertyper. Et særligt afsnit vies mystikken, hvori Prytz-Johansen så en vigtig kraftkilde for de store religioner. I arbejdet med den enkelte tekst anvendes filologiens metoder. Dertil kommer som noget væsentligt for religionshistorikeren den fænomenologiske indsigt, vundet gennem sammenlignende studier, som gør det muligt for

ham at identificere og fortolke den enkelte religionsformer. I spørgsmålet om kildekritik understregede Prytz-Johansen, at den Erslevske teknik ikke uden videre kan anvendes af religionshistorikeren. For historikeren er målet så vidt muligt at rekonstruere en objektiv virkelighed, mens religionshistorikeren først og fremmest søger at bestemme den oplevede virkelighed. Derfor kan kilder, der af historikeren må vurderes som sekundære, udmærket vise sig at være af primær betydning for religionshistorien.

Prytz-Johansens omhyggelige forberedelse af sin undervisning levned ham ikke megen tid til publikationsvirksomhed i denne periode. En skarpsindig analyse af den græske Thesmoforiefest (publiceret i »Tememos«, 11, 1975, s. 78-87) er baseret på et undervisningsforløb. I forbindelse med Københavns Universitets 500-års jubilæum i 1979 bidrog Prytz-Johansen til jubilæumsskriftet med afsnittet om dansk religionshistorie, som er en fortrinlig fremstilling af fagets historie herhjemme. Denne skildring blev senere fulgt op af en redegørelse, hvor hovedlinierne i nyere dansk religionshistorie trækkes skarpere op, specielt udviklingen efter Grønbech (»Mellem Myte og Videnskab«, København 1989, s. 7-25).

I 1981 gik Prytz-Johansen på pension. Der er ingen tvivl om, at det var en lettelse for ham at sige farvel til det administrative pligtarbejde, og umiddelbart har han nok også følt glæde ved at slippe for undervisningsbyrden, så han kunne samle sig helt om sin forskning. Men med undervisningen faldt også den direkte kontakt med de studerende væk, og det var en stimulan som han nok har kunnet savne af og til under de stille studier ved skrivebordet. Her var der imidlertid nok at tage fat på, for tiden var nu kommet for Prytz-Johansen til at skrive det værk, som han følte han skyldte sin læremester: Bogen om religionshistorikeren Vilhelm Grønbech. Allerede i efterskriften til »Maori og Zuni« havde Prytz-Johansen givet sin udlægning af Grønbechs metode, og gennem hele sit forfatterskab vedgår han gælden til Grønbech. Men den store sammenfattende fremstilling af arven manglede endnu. Den blev til over de følgende år gennem omfattende studier af arkivmateriale, især breve og forelæsningsreferater, men mest baseres indføringen i Grøn-

bechs tanker og metoder på Prytz-Johansens tilbageblik på sin egen medleven i den faglige inderkreds omkring Grønbech.

»Religionshistorikeren Vilhelm Grønbech« udkom i 1987 og er en milepæl i Grønbech-litteraturen ved at være det første værk, der giver en samlet og dybtgående vurdering af Grønbech, ikke blot som religionshistoriker, men som menneske. Bogen søger »på faglig baggrund at bringe en redegørelse for Grønbechs erfaringer, tanker og metoder«, som det hedder i forordet. Med erfaringer menes her de grunderfaringer, som udgør den indre virkelighed, fundamentet for det levende menneske. Prytz-Johansens værk vil for fremtiden være den nødvendige indgang til forståelse af enhver side af Grønbechs virksomhed.

Prytz-Johansen tilegnede bogen mindet om sin hustru. »Petes« død i 1984 var et smerteligt tab for ham. Enhver der kom i hjemmet har oplevet hendes åbne og hjertelige væsen, og fornemmet hvad hun betød for Prytz. Men med støtte i den strenge arbejdsdisciplin, som Prytz-Johansen altid havde pålagt sig selv, kom han over den første svære tid. Efterhånden kunne han med nogen stolthed rapportere, hvorledes forskellige af hverdagens huslige gøremål blev indlemmet i hans daglige rutine som eneboer.

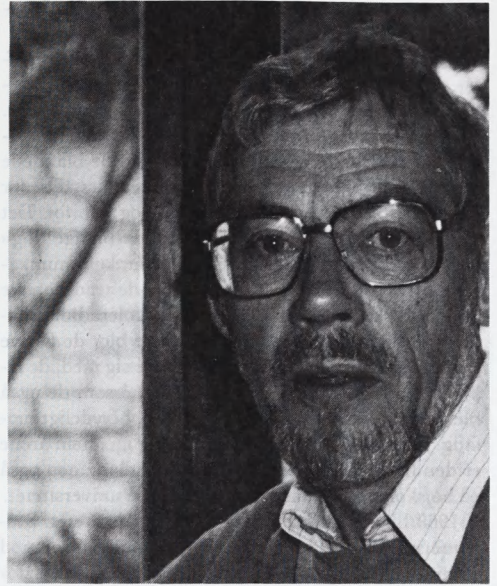
I sine sidste leveår vendte Prytz-Johansen tilbage til de polynesiske studier. Hans sidste arbejde blev en artikel om Arioi, et religiøst selskab på Tahiti (»Tememos« 25, 1989, s. 69-78), og han havde planer om at tage andre polynesiske studier op til ajourføring og udgivelse. Det var den stadig mere udtalte interesse for hans værk blandt oceanister, der ansporede ham til denne indsats. Unge forskere, især fra New Zealand, søgte kontakt med Prytz-Johansen, til stor glæde for ham. Men samtidig følte han, hvordan kræfterne til gennemførelse af arbejdsplanen begyndte at svigte ham.

Projektet blev standset brat. Prytz gik ind i døden tirsdag den 29. august 1989. Men hans videnskabelige værk vil blive stående i dansk og international religionshistorie som en original indsats, der i stigende grad vil påkalde sig opmærksomhed og gøre sin virkning gældende.

Vagn Duekilde

Harald Ilum Steensig

8. juni 1931 – 29. juni 1989

Lektor, cand.mag. Harald Ilum Steensig døde af en blodprop i forbindelse med en hjerteoperation, 58 år gammel.

Harald Steensig var født i Åbenrå og voksede op i Gråsten, hvor faderen var stationsforstander. Harald Steensig blev student fra Sønderborg i 1950 og cand.mag. fra Københavns Universitet med dansk og gymnastik i 1959. De følgende 4 år underviste han som adjunkt ved Horsens Statsskole, men i 1963 blev han hentet til Københavns Universitet af prof. Paul Diderichsen, og fik stilling som stipendiat. I 1965 blev han amanuensis, og i 1967 tilknyttet det nyoprettede Institut for nordisk Filologi. I 1972 blev han udnævnt til lektor ved instituttet, og virkede her til sin død. Harald Steensig efterlader sig hustru og tre voksne børn.

Under sin studietid havde Harald Steensig arbejdet med tekstlæsning baseret på sproglig iagttagelse, og i sit speciale om H. C. Andersens eventyr dokumenteret fremragende evner til at gennemføre denne form for tekstlæsning med den grundighed og omhu for detaljen som metoden krævede. Paul Diderichsen ønskede at få Harald Steensig knyttet til universitetet, for at han kunne være med til at videreudvikle den prosahistorie som han selv var gået i gang med år forinden. Men allerede året efter (okt. 1964) døde Diderichsen, og Harald Steensig måtte arbejde videre på egen hånd, samtidig med at han overtog en betydelig undervisningsbyrde.

For Harald Steensig har undervisning og forskning altid været to sider af samme sag. Det kom til syne i

hans pædagogiske praksis, og i hvad han undervejs har skrevet om den. Hans viden om og fornemmelse for undervisningsprocesser var helt usædvanlig, og hans meget grundige og omhyggelige planlægning gav undervisningen en høj faglig kvalitet. Synd at han måtte opleve, at universitetsmiljøet ikke altid skatter den slags kvalifikationer efter fortjeneste.

Harald Steensigs faglige udvikling har hovedsagelig været knyttet til tre strømninger inden for danskfaget: 'Sprogiagttagelsen', 'pragmatikken' og 'didaktikken'.

I skolereformen fra 1960 blev grammatikundervisningen erstattet af »sprogiagttagelse« og »sproglig forståelse«, og det afsatte et stort behov for nye undervisningsmaterialer. I 1966-67 producerede Danmarks Skoleradio en serie programmer som blev kaldt »Litteraturforståelse ved sproglig iagttagelse«, og her bidrog Harald Steensig med to blokke – hver blok bestod af 1 lærerudsendelse og 3 elevudsendelser. Sammen med Erik Hansen stod han for den første blok af blandede tekster, fiktive og ikke-fiktive, og han producerede selv en blok om H. C. Andersens eventyr »Den standhaftige tinsoldat«. Til udsendelserne hørte et lærerhæfte, et teksthæfte og et arbejds-hæfte til eleverne.

Især gennemgangen af eventyret viser Harald Steensigs evne til at perspektivere den sproglige iagttagelse og gøre den til et frugtbart redskab i litteraturlæsningen. Gennemgangen er præget af stor grundighed og omhu, både i udsendelserne og i det skriftlige materiale. En grundighed som Harald Steensig bevarede som

et særkende ved sin pædagogiske tilrettelæggelse igennem hele sin tid som underviser.

Samarbejdet med Erik Hansen fortsatte, og året efter (i 1968) udkom »Dansk er mange ting«, en skolebog i sprog- og tekstiagttagelse der bryder nye veje. Bogen er skrevet for elever i 8.-10. klasse, og i forlængelse af den første udsendelsesblok med de blandede tekster forsøger bogen at give eleverne en forståelse for hvordan sprog og tekster fungerer – og hvorfor. Det nye består blandt andet i at »Dansk er mange ting« lægger vægt på at beskrive sproget som kommunikation, og helt unnlader at introducere de traditionelle grammatiske begreber. Og lige som skoleradioudsendelserne omfatter tekstmaterialet ikke blot de fiktive tekster som man normalt beskæftigede sig med; de ikke-fiktive tekster – eller brugsteksterne som de også blev kaldt – var også med, og endda i betydeligt omfang. Bogen blev hurtigt en succes, og igennem årene er den blevet brugt ikke bare i folkeskolen, men også på højskoler, i gymnasiet og nu og da på universitetet.

1968 blev et skelsættende år på universitetet. Studenterne og en del af de yngre lærere gjorde oprør mod studiestruktur og professorvælde, og konsekvensen for danskfaget blev nye studieordninger allerede i 1969. I disse studieordninger indgik en helt ny disciplin – pragmatisk analyse – der beskæftigede sig med sprog og tekster som kommunikation. Det var 'brugen' af sproget og teksterne det drejede sig om, og det var 'sammenhængen' mellem tekst/sprogbrug, sprogbrug og kommunikationssituation der var i fokus. Harald Steensig spillede en central rolle i tilblivelsen og den fortsatte udvikling af den pragmatisk analyse, en rolle han beholdt indtil disciplinen blev integreret i fagets almindelige arbejde med sprog og tekster med studieordningen af 1983.

I sit afsæt kan pragmatisk analyse groft karakteriseres som »Dansk er mange ting« på universitetsniveau. Senere kom der en lang række teoretiske synspunkter til, navnlig centreret om nøgleord som 'samfundsmæssig sammenhæng' og 'samfundsmæssig funktion', og Harald Steensig forholdt sig åbent og nysgerrigt til dem, men uden at svingte sit udgangspunkt: Sprogets og teksternes brug, og sikre dermed at dette synspunkt forblev en væsentlig del af disciplinens identitet. I artiklen »Pragmatik« (sm. m. Ib Poulsen) i »Sprogvidenskabens discipliner«, red. af Erik Hansen og Ole Tøgeby (Kbh. 1980) giver Harald Steensig et signalement af den gøgeunge som pragmatisk analyse efterhånden blev i forhold til de andre sproglige discipliner under danskstudiet.

Det synspunkt på sprog og tekster som pragmatikken repræsenterede bredte sig hurtigt, og det kom til at stå stærkt i de vejledende bestemmelser til danskfaget i forbindelse med gymnasiereformen af 1971. Gymnasielærerne krævede efteruddannelse, og Harald Steensig medvirkede ved flere arrangementer, og skrev (sm. m. Mogen Løj) på opfordring af det faglige udvalg for

dansk et fyldigt »Oplæg til arbejdet med ikke-fiktive tekster« (Kbh. 1971). Her i et af de tidlige dokumenter i den danske pragmatiks historie ser man eksempler på den sproglige iagttagelse, men også på en selvbevidst og kritisk holdning over for den mere traditionelle faglige og pædagogiske praksis.

Op gennem 70'erne fortsatte Harald Steensig sit fagligt-pædagogiske udviklingsarbejde indenfor pragmatikken. Det blev til frugtbare forløb hvor den pragmatiske tekstanalyse blev integreret med disciplinen skriftlig fremstilling, således at forståelsen af tekster, deres struktur og funktion både blev set fra en analytisk og en produktiv synsvinkel. Og det blev til et stort anlagt integrationsforløb mellem alle fagets grunddiscipliner, et forløb som først og fremmest Harald Steensig rapporterede om i »Intro-integrationen 1979 – rapport om et fagligt-didaktisk eksperiment inden for danskstudiet«, Institut for nordisk Filologi (1981). Samtidig bidrog Harald Steensig som medlem af fagets studienævn til – sammen med studenterrepræsentanterne – at gennemføre en række eksamensformer der gjorde eksamenssystemet mere fleksibelt og bedre egnet til at honorere ønsker om at integrere forskellige discipliner. I forhold til »systemet« fandt man altid Harald Steensig på eksperimentets og de studerendes side.

I 70'erne var den faglige debat ofte stærkt ideologisk præget, og modsætningerne kunne være skarpe. Harald Steensig tilhørte hverken den ene eller den anden fløj, men udfordrede først og fremmest den universitetsakademiske tradition med sine faglig-pædagogiske eksperimenter, uden at give køb på den faglige kvalitet. Det var vigtigt for ham at fastholde det specifikt danskfaglige arbejde med sprog og tekster, men på samme tid åbne for det samfund som teksterne og sproget kom fra og fungerede i. Det var ikke altid lige nemt, når man hverken ville slippe taget i teksterne eller lade den faglige tradition sætte rammerne.

Det er uomtvisteligt at Harald Steensig spillede en meget væsentlig rolle i udformningen af den pragmatiske tekstanalyse i København, og ikke mindst for den forbindelse til sprogiagttagelsen som har været et særkende – trods sociologiske og socialpsykologiske teoridannelser undervejs. Men det der stod hans hjerte nærmest, og der hvor han nok ydede sin mest originale indsats, var inden for 'fagdidaktikken'. Op gennem 70'erne blev han stadig mere optaget af spørgsmålet om den danskfaglige identitet: I forhold til den samfundsmæssige udvikling og de afledte politiske og sociale modsætninger, hvilke krav måtte man så stille til fagets stof og pædagogik? Hvilken viden og hvilke færdigheder skulle de studerende have, og hvorfor? Hvad i den faglige tradition var det værd at bevare, og hvad var det bedst at give slip på?

Harald Steensig havde i slutningen af 70'erne gennemført en række kurser, hvor de studerende skulle afslutte med at stå for et undervisningsforløb på et

gymnasium eller tilsvarende. Og hans formål var at få de studerende til dels at reflektere over forholdet mellem fag, institution og undervisning, dels at erfare hvad undervisning består i og hvad den indebærer, fagligt og pædagogisk. Ikke på traditionens betingelser, men ved at trække på den i et stadigt forsøg på at overskride dens rammer.

I artiklen »Fagdidaktik« (sm. m. Ib Poulsen) i *Modersmålundervisningen*, udg. af Det centrale Uddannelsesråd (Kbh. 1981) er grundlaget for det fagdidaktiske arbejde formuleret: En problemorienteret undervisning der skulle tage udgangspunkt i elevernes erfaringsverden og udvikle dem intellektuelt og emotionelt, så de fik mulighed for at forholde sig kritisk og konstruktivt til sig selv, deres situation og den verden de levede i, sådan at de solidarisk blev i stand til at handle i overensstemmelse med deres subjektive og objektive interesser. – Formuleringen går på danskundervisningen i skolen, og omfatter derfor ikke de særlige kvalifikationskrav som også må stilles til en universitetsuddannelse, men grundtanken er den samme: Det drejer sig om pædagogiske processer der er problemorienterede, erfaringsbaserede og handlingsrettede. – Og de studerende måtte så derudover forholde sig til hvordan denne proces kunne sættes i gang hos deres elever og diskutere mulige didaktiske implikationer ud fra mere teoretiske synspunkter.

Hvordan en sådan faglig-pædagogisk proces kunne gennemføres inden for rammerne af danskstudiet har Harald Steensig givet et fyldigt svar på i bogen »Dansk i brug – fagdidaktik på erfaringens grund«, Institut for nordisk Filologi, Københavns Universitet 1987. I bogen får man et meget klart og kvalificeret indblik i hvad den type undervisning forudsætter og kræver, ikke blot af underviseren men også af de stude-

rende. Og med sin særdeles veludviklede sans for faglig-pædagogiske problemstillinger har Harald Steensig ikke lagt skjul på de vanskeligheder man kan løbe ind i undervejs. Bl.a. at selve processen bliver så dominerende, at den særlige faglige tilgang mister sine konturer og den kontante indlæring af sprog- og tekstanalytiske færdigheder svækkes.

Bogen blev aldrig helt færdig – og ville måske heller aldrig være blevet med Harald Steensigs iboende trang til at videreudvikle og ændre. Men selv i sin foreløbige form er bogen et fornemt vidnesbyrd om et enestående fagligt-pædagogisk udviklingsarbejde, udført af en engageret fornyer.

Mange universitetslærere er undervisende forskere. Harald Steensig derimod var en forskende underviser. Og som underviser var han igangsætter i ordets bedste mening. Han kendte indlæringens vanskelige proces i detaljen, og med stor indsigt, omhu og indføling støttede han, puffede eller provokerede. Som forsker viste han en krævende, men frugtbar vej til fornyelse af danskfagets faglig-pædagogiske tradition. Og som både underviser og forsker stillede Harald Steensig meget store krav til sig selv. Bag et beskedent, næsten selvudslettende ydre skjulte der sig en kompromisløs vilje til at forbedre og forandre. Aldrig helt tilfreds, altid selvkritisk og selvransagende. Men over for andre var han generøs: Han havde tid, lyttede intenst, stillede præcise spørgsmål direkte mod problemets kerne, og man gik aldrig fra ham uden at være blevet inspireret eller provokeret. Fagligt eller menneskeligt.

Med Harald Steensigs alt for tidlige død har Københavns Universitet mistet en højt kvalificeret medarbejder, en fin kollega, et varmt menneske og en usædvanlig indsigtfuld underviser.

Ib Poulsen

Niels Thulstrup

6. maj 1924 – 31. december 1988

Niels Thulstrup blev 1968 professor i systematisk teologi ved Københavns Universitet med etik og religionsfilosofi som undervisnings- og eksamensfag som efterfølger til professor N. H. Søe. Mest kendt udadtil var han som leder af Søren Kierkegaard-biblioteket ved Københavns Universitet fra 1965 og som internationalt anerkendt Kierkegaard-forsker.

Niels Thulstrup blev født i Ålborg som søn af postmester Christen Christensen Thulstrup og Jenny Margrethe Christiansen. Han tog studentereksamen 1943 i Odense og studerede derefter teologi ved Københavns Universitet, hvor han i 1948 fik sølvmedalje for en prisopgave om »Hegels etiske og retsfilosofiske hovedtanker og disse tankers forhold til kristelig etik« (490 s.). Han blev cand.theol. 1950 ved Københavns Universitet og var universitetsadjunkt sammesteds 1955-1960. Han var bibliotekar ved Universitetsbiblioteket i København 1958-1960, og præsteviet blev han 1959 i Ribe, hvorefter han havde præstestillinger i Holbæk og Tveje-Merløse fra 1960-1968. Han var lektor i systematisk teologi ved Københavns Universitet 1963-1968 og disputerede 1967 på en afhandling om »Kierkegaards forhold til Hegel og til den spekulative idealisme indtil 1846«. I 1986 måtte han forlade sin universitetsstilling på grund af sygdom.

Niels Thulstrups hovedinteresse var Kierkegaard-forskningen, og han grundlagde Kierkegaard-biblioteket i 1964, som først havde sine lokaler i St. Pedersstræde, hvorefter det i 1969 flyttedes til Det teologiske Fakultets lokaler som et selvstændigt Søren Kierke-

gaard-institut under fakultetet. Fra 1975 blev det en afdeling under Institut for systematisk Teologi under navnet »Søren Kierkegaard-afdelingen«. Thulstrups mål var at gøre afdelingen til et internationalt centrum for Kierkegaard-forskning, »hvor mennesker fra hver nation og overbevisning, fra alle lærdomsområder, kan forenes i fælles Kierkegaard-forskning«. Thulstrup opbyggede et omfattende bibliotek for Kierkegaard-forskning, og han havde også den store ambition at få fat i de bøger (i samme oplag), som Kierkegaard selv havde haft i sin bogsamling, og resultatet var imponerende. Også avisudklip om Kierkegaard samledes med ambition om fuldstændighed. Man kan godt sige, at Kierkegaard-afdelingen udgør et livsværk, som manifesterer Thulstrups store indsats for den internationale Kierkegaard-forskning, og som fortsætter og lever videre.

Niels Thulstrups internationale kontakter blev grundlagt allerede tidligt ved gæstestudier i Zürich, Rom, Oxford og Cambridge under ophold af længere varighed samt ved kortere ophold i Göttingen, Tübingen og Basel i løbet af årene 1950-1966. Disse forbindelser blev videre udbygget ved gæsteforelæsninger fra 1965 i Princeton, Michigan og flere andre steder i USA, i Cambridge, Rom, Freiburg og Basel, i Groningen samt i Lund og Helsinki. Disse mange gæsteforelæsninger vidner om Niels Thulstrups store internationale anseelse som Kierkegaard-forsker. Flere af hans skrifter er også oversat til tysk, engelsk og japansk. Her drejer det sig antageligt om en vekselvirk-

ning: Oversættelserne er et tegn på den internationale interesse, men de stimulerede på den anden side også denne interesse.

Thulstrups administrative indsatser for Kierkegaard-forskningen omfatter ikke kun Kierkegaard-biblioteket, hhv. Kierkegaard-afdelingen. Han var medstifter af Søren Kierkegaard Selskabet 1948 og var selskabets sekretær 1948-1966 og dets næstformand 1968-1981. Han var også medstifter af Kierkegaard-akademiet 1976. Han grundlagde årbogen »Kierkegaardiana« 1955 og var dennes redaktør 1955-1980. Han var medudgiver af en påbegyndt udgave af Kierkegaards »Complete Works« på engelsk fra 1976 og medredaktør af »Bibliotheca Kierkegaardiana« fra 1979. Sidstnævnte række indeholder mange videnskabelige artikler, mest på engelsk. Thulstrup blev medlem af »International Advisory Board for International Kierkegaard Commentary« fra 1982. Hertil kommer, at han var medlem af forskellige videnskabelige og administrative udvalg både ved Københavns Universitet og i andre danske og internationale sammenhænge, f.eks. Societas Ethica og Hegel-Vereinigung fra 1975.

I Thulstrups skriftlige produktion indtager helt naturligt Søren Kierkegaards tænkning den centrale plads. Disputatsen behandler Kierkegaards forhold til hegelianismen i Danmark samt hans mulige kontakter med Hegel og hans opgør med denne, hvorved Thulstrup følger udviklingsgangen i Kierkegaards forfatterskab til og med »Afslutende uvidenskabelig Efterskrift«. I afhandlingen betones forskellen mellem Hegel og Kierkegaard i grundsyn og udgangspunkter, i såvel metode og forudsætninger som i interesser. Denne forskel blev Kierkegaard selv klar over først efter en vis udviklingsproces, som Thulstrup så følger og skildrer. Han påviser, at Kierkegaard havde et godt og korrekt kendskab til Hegel og dennes elever på alle de punkter, som var relevante for hans egen polemik. Udviklingen i Kierkegaards kritik mod Hegel afspejler dermed udviklingen i hans egen tænkning.

Meget snart derefter publiceredes næste store monografi »Kierkegaards Verhältnis zu Hegel. Forschungsgeschichte«, Stuttgart 1969. Grundigt og extensivt tegner Thulstrup her forskningens historie angående Kierkegaards forhold til Hegel, og dertil giver han en kritisk vurdering af de enkelte forskeres synspunkter og resultater. Afhandlingen er af afgørende betydning for forståelsen af Kierkegaard i dennes første periode (frem til 1846).

En meget central plads i Thulstrups produktion udgør hans udgivelser af en hel række af Kierkegaards egne værker, med indledning og kommentarer af særdeles høj kvalitet. Det drejer sig her om praktisk taget alle Kierkegaards mere kendte arbejder, og dertil en hel række noget mindre kendte, deriblandt hans breve. Indledningen til »Afslutende uvidenskabelig Efterskrift« udgør alene en hel afhandling, som behand-

ler værkets hele idéhistoriske baggrund samt værkets modtagelse og ydre forhold.

Gennemgående i disse udgivelser er indledningen og kommentarerne særdeles grundige med henblik på historiske, idéhistoriske såvel som tekstkritiske, filologiske, bibliografiske og forskningshistoriske forhold. Thulstrup dokumenterede en stor interesse også for detaljer på disse områder. Han kan ofte påvise Kierkegaards specielle litterære kilder og forudsætninger og redegøre for dennes kendskab til de forskellige tænkere og til de filosofiske og teologiske retninger, som han tager stilling til i værket. Kommentarer gives specielt til enkelte termini og udtryk hos Kierkegaard, særligt udførligt om filosofiske og teologiske begreber, hvor Thulstrup kan henvise til klassiske filosofiske værker helt ned i detaljen.

I en ny udgave af Kierkegaards papirer (1968-78) bygger det nye store indeks på Thulstrups og hans strus forarbejder – en indsats er her blevet udført til hjælp for kommende forskning. En sådan hjælp har forskningen også kunnet hente i bidraget til en bibliografi over Kierkegaard (1951) samt i katalogen over Kierkegaards bibliotek (1957).

Niels Thulstrups øvrige videnskabelige produktion er stor og omfatter en række afhandlinger, artikler og anmeldelser af hvilke flertallet publiceredes i årbogen Kierkegaardiana og i skriferækken Bibliotheca Kierkegaardiana, men også i norske, tyske, engelske, amerikanske, hollandske, schweiziske, italienske og japanske teologiske, filosofiske og litterære tidsskrifter. Hertil kommer en række selvstændige publikationer.

Det alt dominerende emne i disse skrifter er Søren Kierkegaard, men til gengæld har Thulstrup belyst ham ud fra alle mulige og tænkelige aspekter, både biografiske og tidsmiljømessige, idéhistoriske, forskningshistoriske og tematisk-systematiske emner i Kierkegaards tænkning. Ikke mindst har han gjort Kierkegaards forhold til en hel række andre tænkere til genstand for grundig behandling. Som eksempel kunne man nævne en artikel (på engelsk, i Kierkegaard Academy Yearbook) med en sammenligning mellem Hegels erkendelsestadier i »Phänomenologie des Geistes« og Kierkegaards stadier af den menneskelige eksistens.

Ved siden af Kierkegaard har netop Hegel været genstand for Thulstrups dokumenterede interesse, dels i en kort, rent formidlende monografi fra 1967 og dels i en række artikler og fremfor alt i den disputats, som allerede er omtalt og kommenteret ovenfor. Blandt enkelte indsatser på andre områder kan nævnes artikler om Hamann, en indledning til en nyudgivelse af Augustinus' Bekendelser, en præsentation af den teologiske etik for studerende på nybegynderstadiet samt tekstsamlinger i etik og religionsfilosofiens historie, fra Platon til Hegel.

Niels Thulstrup var meget kongenial med Kierke-

gaard og hans tænkning, og hans værk inspireredes af en fast overbevisning om værdien af at studere Kierkegaard også for at kaste lys over det moderne menneskes situation. Han besad stor lærdom og bred humanistisk belæsthed og havde en intens kærlighed til sit fag og viste stor samvittighedsfuldhed som forsker. Trods påvirkningen fra Kierkegaard kom han imidlertid aldrig til at stå Tidehvervsbevægelsen helt nær. I private samtaler kunne han fælde kritiske og distancerende ytringer om Tidehverv. Langt mere kritisk var han imidlertid mod studenteroprøret 1968 og dets styrelseslov. I universitetspolitikken kom han til at indtage en meget konservativ holdning, hvilket kunne indvikle ham i konflikter. Dette var også tilfældet i forhold til fænomener i Folkekirken, som han overhove-

det ikke længere anså som helt adækvat, da det danske folk ifølge ham forlængst var ophørt med at være en kristen menighed.

Konflikterne blev også forstærket af en stor kompromisløshed i hans holdninger og af en stærk polemisk karakter i flere af hans skrifter. Han skrev også meget i aviserne, ofte med provokative formuleringer for at anspore til debat. Formuleringerne var med forsæt tilspidsede på en måde, som gik ud over hvad han selv egentlig mente. Af og til kunne de tilspidsede formuleringer gå til rene pudsigheder.

Med Niels Thulstrups bortgang har en meget farverig personlighed og fremstående forsker forladt det videnskabelige fællesskab.

Urban Forell